

Novinky v Etické komisi ČMPS v roce 2019

Zprávy z domova

V září 2019 se konalo **výjezdní zasedání EK** v Kostelci nad Černými lesy. Staří i noví členové Komise se sešli, aby zpřesnili Statut EK (důraz na ochranu a rozvoj profese a zpřesnění rolí v Etické komisi) a začali převádět Etický kodex do jednoduché a snadné řeči, které by mohlo porozumět 8leté dítě. Etická komise tuto revizi v roce 2017 slíbila. Tehdy byl oponován nový kodex a jednou z výtek (z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí) byla právě malá dostupnost kodexu pro děti. Převádění kodexu do srozumitelné řeči paradoxně nutí prověřovat každé slovo.

EK zaznamenala **funkční spolupráci s Radou ČMPS** – obě tělesa více spolupracují při informování veřejnosti o ochraně profese (např. důraz na ochranu před plagiátorstvím; prohlášení o zneužívání psychologie v politických zájmech – i psychologové se vyjadřují k dg Grety Thunberg, jako by to něco řešilo v environmentální oblasti). Spolu s legislativní komisí UPA ČR bude opět nutné informovat veřejnost o tom, že majitelé živnostenského oprávnění „Psychologické poradenství a diagnos-tika“ vůbec nemusí být psychologové. EK obdržela tři stížnosti, které ukazují, že běžní lidé na jedné straně nemají šanci rozpoznat, zda jde o psychologa, či nikoli, na straně druhé se zdá, že tito kolegové, kteří mají jiné než psychologické vzdělání a provozují soukromou „psychologickou“ praxi, problém také nevidí.

Je stále **stop stav** v přijímání stížností. Bude – doufejme – vyřešen v lednu po dotažení starých stížností a zapracování nových kolegů, kteří se stali členy EK.

Osvědčilo se, že jsme při podávání stížností přestali přijímat přílohy, což v minulosti znamenalo třeba i stovky stránek „důkazů“ o přečinech psychologů. Inspirovali jsme se švédským zaměřením na reflexi a zároveň ponechali naše „made in CZ“ – důraz na **dialog mezi oběma stranami**. Znamená to, že s tím, kdo si stěžuje na jednání či postup psychologa, dojednáváme věcné jádro stížnosti a na jeho základě oslovujeme psychologa s žádostí o vyjádření a reflexi. Podporujeme tím důraz Etického kodexu psychologické profese na „důvěru, spolupráci a vzájemné učení“.

Na základě rozboru **stížností na soudní znalce** v souvislostech opatrovnických sporů chystají B. Baštecká a H. Boukalová článek *Ethical issues of psychological expert witnessing in child custody domain: Comparison of ethical approaches*.

Zprávy z ciziny

Kolegové v BoE EFPA se zajímají o náš Jednací řád při řešení stížností, neboť se nám do jisté míry daří zaujímat mediační pozici mezi oběma stranami stížnosti. Zájem o JŘ je též proto, že se chystá společný projekt - knížka případů a příkladů psychologické etiky z jednotlivých zemí, vydavatelem má být Hogrefe. Editorkou

je Anne Androni-koff z Paříže, známá v ČR především z oblasti rorschachovských studií.

Ukázalo se též, že pro většinu zemí není samozřejmostí to, co pro nás již deset let ano – že máme k dispozici překlad knihy *Ethics for European psychologist* do národního jazyka (vydal Triton a Hogrefe, nově vstupující členové do Etické komise tuto knihu dostávají). Vděčíme za to ČMPS a tehdejší člence BoE EFPA Haně Junové.

Český Etický kodex klade větší důraz na politické souvislosti psychologické činnosti než evropský Metakodex. V Athénách na toto téma začala diskuse, i díky českému příspěvku *The ethics of psychologist in media and political context*. Psychologové vystupující v médiích jsou pravděpodobně v politických souvislostech vždy – už to, že se tam objeví, je důsledek nějaké politiky, která se zobrazuje v konkrétním „agenda setting“.

Ve Stockholmu jsme měli příležitost setkat se s psychology, kteří se zabývají etikou ve skandinávských zemích, Finsku a Islandu. Každoročně pořádají společná setkání. Švédsko řeší „Me Too“ a „Evidence based policy“. Dokonce do takové míry, že chtějí, aby se psycholog při vstupu do asociace (ve švédském případě profesní, stavovské a odborové organizace) přihlásil nejen k etickému kodexu, ale též k EBP.

Skandinávští kolegové kritizovali etická vodítka pro supervizi, která vytvořila BoE, zvláště jejich důraz na roli „gatekeepera“ profese. Mají pravdu. BoE se potácela několik let v krizi identity: mezi setkáními se nepracovalo, chyběla a chybí vize. Ve snaze nekončící dílo dokončit vznikl až bludný kruh: vodítka pro supervizi se přidržela pojetí interní supervize / mentoringu EuroPsy a v podstatě nepřinesla nic nového.

I tato zkušenost vyústila v diskusi o vizi BoE. Zdá se, že po stagnaci začíná dobrá spolupráce a pohyb – mj. pohyb k uznání rozmanitosti jednotlivých zemí a k nalezení způsobů, jak s ní zacházet.

Navzájem se inspirujeme s předsedkyní švédské etické komise. Ji zaujala naše snaha zjednodušit Etický kodex psychologické profese do snadného porozumění, mne služba švédské etické komise (psychologické) veřejnosti. Švédská etická komise reaguje na telefonické a e-mailové dotazy kolegů týkající se etiky.

Navíc mají sloupek v časopise *Psychologie*, který je zároveň Zpravodajem Švédské psychologické společnosti.

Bohumila Baštecká

6. října 2019

Etická komise uzavřela několik stížností. Níže uvádíme již zpracované anonymizované výstupy.

Etická komise ČMPS obdržela stížnost na dva psychology, kteří se postupně zapojili do péče o dva nezletilé syny stěžovatele. V době po rozvodu rodičů matka oslovila prvního psychologa s tím, že synové potřebují péči psychologa v porozvodové situaci. Tento psycholog s matkou i syny několikrát mluvil a poté je předal do péče druhého psychologa. Otec si stěžoval, že:

- Psychologové ho nerespektují jako otce nezletilých synů, kteří z vůle matky navštěvují dotčené psychology a jsou podrobováni psychologickým vyšetřením, a to zcela bez jeho vědomí a bez jakékoli informace o těchto krocích jak ze strany matky, tak ze strany dotčených psychologů. Nepřizvali otce k vyšetření synů nebo doplnění informací.
- Dotčení psychologové s otcem nekomunikovali konstruktivně, neinformovali ho o návštěvách a vyšetřeních. Na opakované žádosti o odpovědi na otázky a žádost o osobní setkání zpočátku neodpovídali. První z psychologů zareagoval pouze jedním odmítavým e-mailem a větou „Vážený pane, byl bych raději, kdybyste se více zajímal o syny.“ Druhý psycholog pak reagoval částečně bez odpovědi na otázky a zmateně při domlouvání termínu osobní schůzky.
- Dále si otec stěžuje, že druhý psycholog při osobní schůzce nemohl najít daný spis, nepředložil „závažné“ doporučení prvního psychologa k předání do péče, odepřel mu nahlédnutí do spisu (i když ho najde) bez souhlasu matky a uvedl, že ho nezajímá, že je již dvanáctým psychologem, který vyšetřuje jeho syny.
- Vyjádření druhého psychologa jsou protichůdná. Nejprve neshledal žádné ohrožení dětí stěžovatele, a tedy ani důvod k nařízení psychologické péče, o čemž informoval i OSPOD. Po půl roce otec obdržel zprávu OSPOD, kde psycholog ohrožení shledává a psychologickou péči doporučuje. Stěžovatel namítal, že během této půlroční prodlevy neproběhlo žádné další vyšetření.
- Dále stěžovatel žádal o pomoc při ochraně svých rodičovských práv ve smyslu vědomí, co se děje s jeho nezletilými syny, kdo s nimi komunikuje, s kým se stýkají.

Psychologové se ke stížnosti vyjádřili takto:

- První psycholog s oběma syny několikrát mluvil, nikdy je nevyšetřoval. Zastává názor, že rodiče, nikoli instituce, mají povinnost se navzájem informovat. Druhý psycholog **reagoval na písemnou žádost matky o krizovou intervenci pro jejich dvě děti z důvodu traumatizace dlouhodobým konfliktem mezi rodiči v době po jejich rozvodu. Navrhl vyšetření, ke kterému by děti doprovodili oba rodiče. Otce písemně pozval prostřednictvím poskytnuté e-mailové adresy.** Když se otec k vyšetření nedostavil, psycholog zjistil, že příčinou byla chybná e-mailová adresa. Otcí, který se mezitím ozval, poslal e-mail s omluvou a nabídkou domluvy o osobním setkání (s otcem, popř. s dětmi, jež by doprovodil). Psycholog připustil, že by nedorozumění předešel tím, že by si telefonicky ověřil, zda pozvání došlo.

- První psycholog komunikoval s otcem pouze e-mailem, a proto mu nesděloval žádné konkrétní informace. Psycholog rovněž přiznal, že na „technicistní dopis“ zareagoval uvedeným vyjádřením.
Druhý psycholog uvedl, že namísto konstruktivní komunikace o dalším postupu následovalo otcem zasláné „písemné vyjádření generálního nesouhlasu k poskytování péče“.
- ***K otázce spisu druhý psycholog uvedl, že otec ho navštívil v den, kdy se pracoviště malovalo a veškeré spisy byly uloženy v zavázaných a nepřístupných krabicích. Jejich součástí bylo také doporučení prvního psychologa k předání do péče. Otec pak již psychologovi neposkytl příležitost mu doporučení předložit. Pokud jde o nahlédnutí do spisu, nevyhověl otcově žádosti na základě §65, odst. 1, písm. a) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování: „do záznamů autorizovaných psychologických metod a popisu léčby psychoterapeutickými prostředky může pacient nebo zákonný zástupce pacienta nahlížet nebo si pořizovat výpisy nebo kopie pouze v rozsahu záznamu popisu příznaků onemocnění, diagnózy, popisu terapeutického přístupu a interpretace výsledků testů“.*** Spis ale dané údaje neobsahoval.
Na otcovo tvrzení, že je již dvanáctým psychologem, který vyšetřuje jeho syny, si psycholog nevybavuje, že by reagoval uvedeným způsobem. Psycholog dále uvádí, že necítil, že by ze strany otce existovaly seriózní podmínky k vážnému rozhovoru o dětech.
- Zákazem ze strany otce jakkoli se podílet na péči o děti se druhý psycholog cítil zablokovan v jakémkoli vyjádření ve věci. Stanovisko otce respektoval. Na žádost OSPOD pak s odstupem času reagoval vyjádřením, kde se pokusil záležitost shrnout a v souladu se svým odborným i lidským postojem přece jen ukázat, že obě děti nejspíše potřebují psychologickou pomoc, a to psychologem přijatelným pro oba rodiče.
- Druhý psycholog je přesvědčen, že v celé záležitosti vystupoval s plným respektem k rodičovským právům otce.

Z odpovědí psychologů na doplňující otázky etické reflexe vyplývá:

- Na svém jednání by oba psychologové nic neměnili, uznávají rovnocennou úlohu obou rodičů.
- Druhý psycholog usiloval o roli prostředníka mezi otcem a matkou, ale nechtěl si spolupráci s otcem vynucovat, respektoval jeho nesouhlas s další spoluprací se syny.

Stanovisko a doporučení Etické komise ČMPS

Smyslem projednávání stížnosti je podpora důvěryhodnosti psychologické profese dialogem se stěžujícím si a reflexí dotčených psychologů.

1. Stanovisko Etické komise ČMPS k postupu prvního psychologa

První psycholog do spolupráce s matkou a se syny stěžovatele nezahrnul jejich otce. Psycholog nereflektoval skutečnost, že do zájmového pole této spolupráce patří i otec, ačkoli ho o spolupráci požádala matka (bod 1. a 2. stížnosti). Otce dětí neinformoval o tom, že pečuje o jeho syny. Odůvodnil to tím, že rodiče se ohledně dětí mají vzájemně

informovat sami. Tento psycholog spolupracoval s matkou a syny krátce a vzápětí je doporučil do péče druhého psychologa. S otcem dětí se osobně nesetkal. Z tohoto důvodu nenavázal spolupráci s otcem. Na žádost otce o další informace ohledně péče o jeho syny reagoval větou, že „by byl rád, kdyby se zajímal o své syny“.

K otázce vzájemné informovanosti rozvedených rodičů o záležitostech jejich dětí může Etická komise ČMPS konstatovat následující. Podle § 890 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, jsou rodiče povinni sdělit vše podstatné, co se týká dětí a jejich zájmů. Tato povinnost je součástí rodičovské odpovědnosti, která rozvodem manželství rodičů nekončí. Povinné informace zahrnují kromě jiných i oznámení týkající se zdravotního stavu dětí, za které lze považovat i sdělení o poskytované psychologické péči.

Větu psychologa, že „by byl rád, kdyby se (otec) zajímal o své syny“, považuje Etická komise ČMPS za porušení pravidel slušného jednání nikoli za nesoulad s Etickým kodexem psychologické profese.

V ostatních bodech stížnosti rovněž Etická komise ČMPS neshledala žádný rozpor jednání psychologa s Etickým kodexem psychologické profese.

Doporučení Etické komise ČMPS pro prvního psychologa

Etická komise ČMPS doporučila psychologovi, aby věnoval více pozornosti vlastní profesní pozici v kontextu opatrovnických sporů, tedy ve vícestranném smluvním poli. Dále Etická komise ČMPS psychologovi doporučila zaměřit se na otázku asymetrie vztahu s klientem a hranic zodpovědnosti za užití své moci, resp. pracovní spojení podporující důvěru, spolupráci a vzájemné učení.

2. Stanovisko Etické komise ČMPS k postupu druhého psychologa

Druhý psycholog již od prvního setkání se syny a jejich matkou vyzýval otce ke spolupráci a nabízel mu termíny setkání. K dohodě na spolupráci s otcem nakonec nedošlo, protože otec vyjádřil nesouhlas s dalším poskytováním péče jeho synům. Tento nesouhlas psycholog respektoval. Spolupráci s matkou a syny ukončil, byť vnímal její potřebnost.

Pozvání k setkání poslal psycholog otci e-mailem. Jak se však ukázalo, zadal chybnou e-mailovou adresu. Následně odeslal pozvánku na správnou e-mailovou adresu. K tomuto nedorozumění se vyjádřil tak, že si mohl telefonicky u otce ověřit, zda pozvánka došla. Etická komise ČMPS oceňuje toto uznání možné chyby, které je v souladu s nároky na osobní způsobilost psychologa (viz bod II. 3 Etického kodexu psychologické profese): a) „Psycholog usiluje o rozvoj vlastní osobnosti a prohloubení sebereflexe po celou dobu výkonu praxe.“ C) „Psycholog důstojně a se ctí čelí i případné stížnosti. V případě svého pochybení chybu uzná.“

Psycholog svým postupem neporušil žádné ustanovení Etického kodexu psychologické profese. Komunikoval s otcem, snažil se jej zapojit do spolupráce a respektoval nesouhlas otce s poskytováním péče jeho synům.

Doporučení Etické komise ČMPS pro druhého psychologa

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem neměla Etická komise ČMPS žádná doporučení pro tohoto psychologa.

3. Stanovisko Etické komise ČMPS k bodu 7. stížnosti

V 7. bodě stížnosti (Otázka ochrany rodičovských práv otce) se dostáváme z oblasti etiky psychologické profese do oblasti sociálně právní ochrany dětí. Etická komise ČMPS proto stěžovateli doporučila obrátit se na příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí.

Etická komise ČMPS obdržela stížnost na přístup a chování psychologa v rámci spolupráce při soudem určených asistovaných setkáních. Jádrem stížnosti byly následující body:

1. Stěžovatel měl výhrady k chování psychologa v průběhu spolupráce při asistovaných setkáních, kdy dle něj psycholog porušil jeho právo na zachování rovnosti a důstojnosti. Podle slov stěžovatele psycholog zneužíval svoji pozici moci a nevytvářel dobrý základ pro spolupráci a vzájemnou důvěru. Svým chováním nejednal v zájmu klienta – v tomto případě rodiny.

Neetické chování psychologa spatřuje stěžovatel konkrétně v tom, že:

- na něj psycholog křičel, i když ho žádal, ať tak nečiní;
- psycholog se vyjádřil neprofesionálně, když ve zprávě pro soud a OSPOD uvedl výrok: „Smíříme se s tím a matce řekneme, že to má vzít stejně, jako kdyby se jí dcera utopila v bazénu, prostě úmrtí v rodině.“;
- psycholog se ve zprávě vyjadřoval o finanční situaci stěžovatele ve smyslu, že peněz má dost, byť o jeho situaci neměl relevantní informace;
- psycholog stěžovatele poškozoval i svými dalšími výroky ve zprávách pro OSPOD a soud; když se stěžovatel ohradil proti vyjádření psychologa ve zprávě ze setkání, začal ho psycholog zastrašovat možností podání trestního oznámení na soud. Radil soudu, jak by měl stěžovatele potrestat, místo, aby toto nechal na uvážení soudu. Následně na stěžovatele podal dvě trestní oznámení.

2. Dále stěžovatel uvedl, že psycholog nebyl nestranným, neboť do zprávy pro potřeby OSPOD a soudu reprodukoval nepravdivé informace, které získal od matky.

3. Sdělil, že po prvním setkání, kterého se účastnila i jeho dcera, napsal psycholog do zprávy ze setkání pro potřeby OSPOD a soudu, že dcera trpí syndromem odcizeného rodiče, aniž by ji psychologicky vyšetřoval.

4. Výhrady měl též ke způsobu kontraktování a celkovému průběhu asistovaných setkání. Konkrétně si stěžoval, že:

- Psycholog nerespektoval rozsudek soudu ohledně asistovaných setkání. Sdělil stěžovateli, že rozsudek a doporučení soudu ho nezajímají, bude dělat terapii dle svého uvážení a sám se rozhodne o způsobu, frekvenci a délce časového období, po které budou asistovaná setkání probíhat.
- Na prvním setkání, psycholog sdělil, že od stěžovatele a jeho ženy požaduje za každé setkání 2000 Kč, jinak se s nimi vůbec nebude bavit. Když psychologovi sdělili, že s tak vysokou částkou nepočítali, řekl jim, ať si to vyřídí se soudem, že

ho to nezajímá, pokud mu hned nezaplatí, napíše na soud, že nechtějí spolupracovat.

- Psycholog předem stěžovatele neinformoval o délce prvního setkání. Když se stěžovatel po hodině na něj obrátil s dotazem, zda by mohli sezení o něco zkrátit, že počítal s hodinou, psycholog se na něj hrubě obořil s tím, že ho to nezajímá.
- Psycholog sdělil, že nemá vhodné prostředí na asistovaná setkání na svém pracovišti a že se budou realizovat formou procházek (v zimě v trvání 2 hodin), bude-li pršet, půjdou někam do restaurace.
- Psycholog sdělil, že na setkání bez dcery, tedy setkání rodičů a psychologa, na sebe mohou rodiče klidně křičet, místo aby zajistil, že setkání budou probíhat v klidu a důstojně.

Vyjádření psychologa, na jehož postup byla podána stížnost

Psycholog reagoval na stížnost sdělením, že sazba za jeho jednorázové vyjádření je 2000 Kč, k jednotlivým bodům stížnosti se bez finanční odměny odmítl vyjádřit.

Stanovisko Etické komise

Z obsahu stížnosti a z průběhu projednávání této stížnosti s psychologem se problema-tickými jeví níže uvedené oblasti profesionální spolupráce. Vyjadřujeme se k nim v situaci, kdy se psycholog odmítl ke stížnosti vyjádřit. Opíráme se tudíž o vyjádření stěžovatele vztažené k psychologické profesní etice a o psychologovo jednání v průběhu projednávání stížnosti.

Obecně lze říci, že uvedený postup psychologa pravděpodobně nerespektuje profesionální etiku v těchto ustanoveních Etického kodexu psychologické profese:

▪ Psychologova způsobilost v oblasti osobní

Bod II. 3a) Psycholog usiluje o rozvoj vlastní osobnosti a o prohloubení sebereflexe po celou dobu výkonu praxe.

Bod II. 3c) Psycholog důstojně a se ctí čelí i případné stížnosti.

Psycholog se zde podle svých slov a svého jednání rozhodl s Etickou komisí ČMPS nekomunikovat.

▪ Psychologova způsobilost v oblasti etické

Bod II. 4a) Psycholog celoživotně pěstuje svoji citlivost vůči etickým otázkám, znalost etických přístupů a dovednost etického uvažování a rozhodování.

Pokud psycholog jednal tak, jak popisuje stěžovatel, je jeho způsobilost v této oblasti velmi diskutabilní.

▪ Profesionální vztah v oblasti zájmového pole a zodpovědnosti za užití moci

Bod III. Psycholog usiluje pracovní spojenectví podporující důvěru, spolupráci a vzájemné učení. To mj. znamená, že rozeznává zájmy jednotlivých stran, které do vyjednávání o účelu spolupráce vstupují, a zodpovídá za způsob, jakým užívá svoji moc či vliv.

Bod III. 1d) Psycholog nahlíží možný střet zájmů a postupuje tak, aby zájmy zpřehlednil a eticky správně se v jejich střetu rozhodl.

Bod III. 2a) Psycholog aktivně nahlíží podoby své moci a vlivu ve vztahu s klienty, dalšími stranami, kolegy a veřejností.

Bod III.2 b) Užívá své moci a vlivu zodpovědně ve jménu hodnot a zásad zastávaných a hájených Etickým kodexem psychologické profese.

Pokud psycholog jednal tak, jak popisuje stěžovatel, uchyloval se k užívání moci, které rozhodně nepodporuje důvěru a spolupráci.

▪ **Pracovní spojení a jeho ochrana**

Bod III.3 a) Psycholog chrání pracovní spojení a podporuje vzájemnou důvěru. Varuje se proto situací, které by mohly vzájemnou důvěru narušit a pracovní spojení poškodit, ať jde o narušení smluvní nebo citové podstaty pracovního spojení.

Pokud psycholog jednal tak, jak popisuje stěžovatel, nesnažil se pracovní spojení s ním a ostatními zúčastněnými chránit.

▪ **Kontraktování**

*Bod IV.1 a) Psycholog **plně informuje** zúčastněné strany a uznává jejich svobodu rozhodovat o sobě podle vlastní vůle, preferencí a práv.*

*Bod IV.1 d) **Vyjednává pravidla** vzájemné spolupráce. Písemně je dokumentuje zvláště tehdy, jde-li o vícestranné smluvní pole.*

Pokud psycholog jednal tak, jak popisuje stěžovatel, neudržel a ani se nesnažil udržet rovnostranné smluvní pole při vyjednávání kontraktu o spolupráci.

Připravila: Petra Špačková, Martina Hyžová, Ivana Slavíková